

NaRo

Diagnostika nadání – mimo ŠPZ

Problematika identifikace

- Vymezení nadání není jednotné, ani přístupy k identifikaci
- Identifikace – podstatný moment; současnost - individualizace vzdělávání
- Problematika – diferenciací (jinak v PV, jinak na ZŠ a SŠ, jinak učitelem, rodičem, pracovníkem PPP), erudovanost učitelů

Charakteristika nadaných dětí

Jazyk a učení

- mluví a čtou velmi brzy a mají širokou slovní zásobu
- rády diskutují, vyjadřují se, mluví...
- nadprůměrný rozsah pozornosti
- ptají se na mnoho otázek
- rozvinuté pozorovací schopnosti
- pamatují si informace, které viděly, slyšely
- problémy jsou pro ně výzvou, vybírají si složité aktivity, jako např. šachy, sbírání rozmanitých věcí, a to dříve než v 5 letech, zajímají se o knihy, atlasy a encyklopedie
- zajímají je kalendáře, hodiny, puzzle
- šikovné v kreslení, hudbě a dalších druzích umění
- specifický učební styl

Charakteristika nadaných

Psycho-motorický vývoj a motivace

- chodí brzy
- vykazují raný nebo zrychlený vývoj jemné motoriky v psaní, kreslení, vybarvování a stavění věcí
- **milují úkoly, které vyžadují přemyšlení**
- **touha prozkoumat věci**
- **zvědavé, ptají se „proč“**
- **extrémně aktivní a cílevědomí**
- chtějí „obsáhnout“ a osvojit si prostředí
- baví je učení
- mají široké zájmy
- jsou extrémně aktivní a orientované na cíl

Charakteristika nadaných

Osobnostně–sociální (psychosociální) charakteristika

- potřebují méně času na spánek
- více závislé na dospělých, co se týče komunikace
- mnohem efektivněji interagují s dospělými než s dětmi
- citliví na nečestnost a neupřímnost ze strany dospělých, silná potřeba spravedlnosti
- zajímají se o témata, jako jsou smrt, válka, světová bída

Dítě bystré

- Zná odpovědi
- Zajímá se
- Odpovídá na otázky – podle požadavku
- Má dobré nápady
- Je vůdcem skupiny
- Přijímá úkoly a poslušně je vykonává

Dítě nadané

- Klade otázky
- Je velmi zvědavé
- Diskutuje o detailech, myslí do hloubky
- Má neobvyklé nápady
- Je samostatné, často pracuje samo
- Úkoly přijímá kriticky, dělá jen to, co je baví

Dítě bystré

- Poslouchá se zájmem
- Lehce se učí
- K naučení potřebuje 6-8 zopakování
- Chápe významy
- Preferuje vrstevníky
- Plní zadání

Dítě nadané

- Vyjadřuje vlastní názory a pocity
- Většinu věcí již zná
- K naučení potřebuje 1-2 zopakování
- Samostatně vyvozuje závěry
- Preferuje dospělé
- Iniciuje vlastní projekty

Dítě bystré

- Je vnímavé
- Přesně reprodukuje
- Baví ho škola
- Absorbuje informace
- Je "technikem"
- Dobře si pamatuje
- Je vytrvalé při sledování
- Je spokojené se svým učením a výsledky

Dítě nadané

- Je vysoce vnímavé
- Přichází s novým způsobem řešení
- Baví ho učení
- S informacemi pracuje
- Je "vědcem"
- Kvalitně usuzuje
- Sleduje velmi pozorně
- Je velmi sebekritické

Etapy identifikace nadaného

- A. Nominace (navržení k bližšímu sledování)
- B. Screening (mapování)
- C. Individuální vyšetření, hloubková pedagogická diagnostika (obvykle ŠPZ, klinický specialita)
- D. Návazná opatření pro vzdělávání i volný čas (úprava učiva, IVP atd.)

Identifikace I.

- **Objektivní metody**

1. IQ testy
2. Didaktické testy (nejsou běžnými testy)
Mohou být tzv. výstupní testy
3. Standardizované testy výkonu (měření různých schopností a znalostí), dotazníky
4. Testy kreativity (psychologové, upravené např. testy hudební umělecké tvořivosti)

Identifikace II.

- **Subjektivní metody identifikace**
 1. Učitel, skupina učitelů
 - Jeden učitel – zaujetí
 - Vhodné: cca 5 učitelů
 - Nedostatek: hodnocení podle prospěchu
 2. Spolužáci
 3. Rodiče
 4. Autonominace

Charakteristik pro identifikaci nadaných žáků - ukázka části testu pro rodiče - (Fořtík, Fořtíková, 2015)

80 % odpovědí „většinou, často“ může svědčit o nadání

Příklady otázek:

1. Začalo vaše dítě číst ještě před vstupem do školy
2. Pokud ano, naučilo se to samo?
3. Hraje vaše dítě na nějaký hudební nástroj?

Zaškrtněte kategorii, o které si myslíte, že nejlépe		většinou	často	občas	málokdy
1.	Má široký slovník, vyjadřuje se jasně a plynule				
2.	Rychle myslí				
3.	Snadno si vybavuje fakta				
4	Chce znát, jak věci fungují				
5	Je vášnivý čtenář				
6	Neustále se snaží měnit stávající				
7	Snadno se začne nudit				
8	Chce zát zdůvodnění "proč"				
9	Klade otázky téměř na cokoli				
10	Má rádo věci pro dospělé a chce být se staršími				
11	Je dobrodůh				
12	Vydrží se dlouho soustředit				

Nejčastější nástroje pedagogické diagnostiky

- I. Pozorování
- II. Rozhovor
- III. Dotazník
- IV. Analýza výsledků žákovy činnosti
- V. Zapojení do soutěží
- VI. Spolupráce s rodiči

Učitel má na diagnostiku poměrně krátké období, vhodné učitelem oslovit rodiče, kteří poskytnou informace o zájmech dítěte, mimoškolních aktivitách

Nástroje pedagogické diagnostiky

I. Pozorování

- Nejčastější a nejsnazší způsob
- Vědomá činnost s cílem potvrdit nebo vyvrátit hypotézu (nadání)

Doporučení postupu:

1. **Stanovení cíle** (pravidla, doba, způsob)
2. **Vlastní pozorování** (archy)
3. **Formulace závěrů**
4. **Problémy při rozhodování** (rychlé a neúplné vyhodnocení, závěry vyplývají z přesvědčení pozorovatele, ne z jevu samotného, povrchní interpretace, nepřesná registrace zjištěných dat)
5. **Podmínky úspěšného pozorování**
 - Komplexnost pozorování
 - Objektivní pozorování
 - Archy, více učitelů
6. **Oblasti pozorování**

Nástroje pedagogické diagnostika

Oblast pozorování

- Intelektové charakteristiky a projevy
- Učební styl
- Emocionální charakteristiky a projevy
- Sociální charakteristiky a projevy
- Tělesné charakteristiky a projevy
- Zájmy a volnočasové aktivity

ad 6. Oblast pozorování

a) Intelektové charakteristiky a projevy

- Ne vždy odpovídají aktuálním školním výsledkům!

Otázky:

- ✓ Má žák v některém oboru výrazně nadprůměrné znalosti?
- ✓ Má žák vynikající paměť?
- ✓ Objevuje souvislosti mezi jevy i tam, kde je ostatní nevidí?
- ✓ Je jeho vyjadřování nezvyklé, často originální?
- ✓ Jak dlouho se dokáže koncentrovat na téma, které ho zajímá?
- ✓ Projevu neobyčejnou zvědavost?
- ✓ Klade otázky výrazně častěji než ostatní?
- ✓ Má rozvinutou představivost?
- ✓ Volí často neobvyklé postupy?
- ✓ Bývají jeho nápady nezvyklé?
- ✓ Doplnuje verbální projevy učitele nebo spolužáků svými poznámkami?

Oblast pozorování – pokr.

b) Učební styl

Otázky:

- Je schopen se rychle adaptovat na nezvyklé učební prostředí
- Preferuje výrazně skupinovou nebo individuální práci?
- Dokáže pracovat samostatně?
- Odmítá nebo vyžaduje při práci přesné instrukce?
- Jaký je jeho učební styl?
- Dokáže popsat myšlenkové postupy
- Má pracovní tempo odlišné od ostatních?
- Vnímá téma v širokém kontextu?

Oblast pozorování – pokr.

c) Emocionální a další osobností charakteristiky a projevy

Otázky:

- Projevuje žák výrazně zvýšenou citlivost na podněty?
- Je žák přehnaně kritický ke svému okolí i k sobě samému?
- Vyhýbá se riskování, soutěžení, není-li si jistý vítězstvím?
- Má velmi vyvinutý smysl pro spravedlnost?
- Reaguje často impulzivně?
- Projevuje předčasný zájem o existenciální problémy a témata morálky?
- Má zvýšenou/sníženou potřebu emocionální podpory a přijetí okolím?

Oblast pozorování – pokr.

d) Sociální charakteristiky a projevy

Otázky:

- Jaké je postavení žáka ve třídě?
- Projevuje vůdcovské sklony nebo stojí většinou mimo hlavní dění?
- Má potíže v sociálních kontaktech?
- Má potíže při adaptaci?
- Preferuje kontakty se staršími kamarády a dospělými?
- Porušuje často formální pravidla chování, školní řád?
- Dostává se do problémů kvůli nerespektování autorit?
- Je introvert? Odmítá často kolektivní činnost?
- Dokáže se identifikovat s vrstevníky?
- Vyžaduje nepřiměřenou míru pozornosti k vlastní osobě a zájmům?
- Vnímá dospělé jako rovnocenné partnery?

Oblast pozorování – pokr.

e) Tělesné charakteristiky a projevy

- V pozdějším věku často negativní vztah k pohybovým aktivitám. Ale rozdíly.

Otázky:

- Existuje u žáka výrazný rozdíl mezi úrovní intelektového a tělesného vývoje?
- Jak vyspělá je jeho motorika?
- Vyhýbá se sportovním aktivitám?
- Brání mu nezralost jemné motoriky v realizaci jeho nápadů?

f) Zájmy volnočasové a další aktivity

Proč to preferují?

Rodiče sledují, čemu dávají děti doma přednost. Učitelé sledují, co dělají děti rády ve třídě, škole.

Oblast pozorování - pokr.

pozor na perfekcionismus nadaného

- Nebývalá preciznost brání odevzdat práci v termínu
- Ke správným výsledkům dochází i přes nedodržení daného algoritmu
- Hledá různá, paralelní řešení
- Projevuje neochotu přerušit činnost, která ho zaujala

Nástroje pedagogické diagnostiky

III. Dotazník

- Univerzální neexistuje
- Chování (behaviorální škály)
- Výkony

- Centrum rozvoje nadaných dětí, www.nadanedeti.cz
- Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, sekce nadání a nadaní, www.ippp.cz
- Metodický portál Výzkumného ústavu pedagogického v Praze
- www.rvp.cz
- <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10848>

Nástroje pedagogické diagnostiky

IV. Analýza studijních výsledků

- Nemělo by být přeceňováno
- Nadání nemusí mít nejlepší školní výsledky
- Nadání nemusí cítit podporu okolí, mohou ztrácet motivaci

Inspirativní úlohy

- Nemusí být pouze na jeden konkrétní předmět, ale mohou pomáhat při odhalování nadaných žáků

Nástroje pedagogické diagnostiky

Analýza studijních výsledků – pokr.

Portfolio

- Osobní složka žáka
- Zdroj i nástroj poznání žáka
- Původ slova – řečtina „prázdna peněženka“, italština „deska na spisy nebo listiny“, francouzština „prázdny spis“, čeština „sbírka záznamů o sobě“
- Smysluplné nastavení procesu vzdělávání se zohlednění jeho individuálních potřeb
- Vtažení žáka do procesu vzdělávání
- Důležité sebehodnocení

Nástroje pedagogické diagnostiky

Portfolio - typy

- **Dokumentační** – nejširší, základní, informační funkce. Zařazovány všechny materiály vznikající v průběhu výuky, v určitém čase třídění. Kresby, testy, pracovní listy, pracovní plány, myšlenkové mapy, „deníky“
- **Reprezentační** – „výkladní skříň“, představení nejlepšího, ukázky maximálních výkonů. Používá se např. při přechodu na další vzd. stupeň, k PZk. Vybírá žák.
- **Diagnostické a hodnotící** – k materiálům přidáváno žákovské sebehodnocení, učitelské hodnocení, komentáře spolužáků, rodičů apod. Vzniká obvykle na základě dokumentačního portfolia.

Portfolio - zaměření

- Nižší ročníky – vhodné; obsahově širší
- Starší žáci – učitel jedna vzd. oblast, jeden předmět
- Co žák umí, jak se učí, jaké má dispozice

Tvorba:

- Systematické pozorování a shromažďování materiálů
- Výzvy a nabídky ke zpracování
- Rozhovor a třídění materiálů se žákem
- Analýza výsledků, práce s chybou, zdůraznění schopností
- Shrnutí, zapsání záměrů, sestavení plánů rozvoje

Portfolio

- Nemají předepsanou formu
- Nejčastěji desky, šanony, krabice aj.
- Možná i elektronické
- Výjimečně si žáci nosí s sebou domů
- Úskalí:
 - Časová náročnost (pedagog, žák)
 - Formálnost (může se vytrácet rozhovor)
 - Obava ze zneužití „citlivé údaje“ – kde mít?

Výběr nadaných

Princip:

- stejných šancí
- vědeckosti - výběr tříd podle prospěchu
- multidisciplinarita – výběrový tým (pedagog, oborový pedagog, psycholog, pediatr)
- stupňovitosti a vzrůstající komplexnosti – didaktické testy, rozborů předchozích činností uchazeče
- přirozené součásti výchovně vzdělávacího procesu – výběr není jednorázová akce
- reverzibility výběru – Gardner považuje za nejdůležitější moment vzniku mimořádného manifestovaného nadání tzv. krystalizační zážitek. Výběr není nikdy definitivní a nezvratný.